

Tulenevalt Riigikantselei resolutsioonist 4-2/24-00482 edastab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium arvamuse Välisministeeriumile ekspordikontrolli valge raamatu kohta, COM(2024) 25. Sisendi koostasid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettevõtluse osakonna väliskaubanduspoliitika nõunik Koidu Talli (koidu.talli@mkm.ee) ja innovatsiooni ja tehnoloogia osakonna nõunik Henrik Kutberg (henrik.kutberg@mkm.ee).

Esitame MKMi esialgse sisendi EL ekspordikontrolli valge raamatu kohta:

1. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium toetab ekspordikontrolli valges raamatus Euroopa Komisjoni (edaspidi *komisjoni*) poolt välja pakutud nii lühi- kui ka pikaajalisi meetmeid ekspordikontrolliga seonduvate probleemide lahendamiseks.

Nagu majandusjulgeoleku strateegias märgitud, on vajadus kiiremate ja paremini koordineeritud ELi tasandi meetmete järele ekspordikontrolli valdkonnas muutunud pakiliseks. Mitmepoolsete ekspordikontrolli režiimide praegune blokeerimine on ajendiks mõnele riikidele, sealhulgas ELi liikmesriikidele võtmaks individuaalseid meetmeid, mis ei ole nende režiimidega seotud ja üldisemas plaanis vähendavad rahvusvahelise ekspordikontrollisüsteemi tulemuslikkust.

2. Liikmesriikide poolt on väljaspool mitmepoolset raamistikku viimasel ajal peamiselt lisatud uusi riiklikke kontrollimeetmeid alles kujunemisjärgus ja tundliku tipp tehnoloogia ekspordi jaoks. Selliste riiklike kontrolliloetelude kehtestamisel puudub läbipaistvus ning konsulteerimine on ebapiisav. Ehkki praegune regulatsioon annab liikmesriikidele võimaluse koostada riiklikke kontrolliloetelusi, ei kohusta see neid üksteist või komisjoni enne loetelude vastuvõtmist teavitama või omavahel konsulteerima. Sellest tulenevalt ei ole avalikult kättesaadavat teavet selle kohta, milliseid riiklikke kontrolle millistes liikmesriikides kohaldatakse. Sellel on negatiivne mõju nende suutlikkusele aidata kaasa ekspordikontrolli prognoositavale, õigeaegsele ja ühtsele rakendamisele kõigis liikmesriikides. Liikmesriikide kontrollide koordineerimata mitmekordistamine tekitab lünki, kahjustab ekspordikontrolli tulemuslikkust ja suurendab seega ühtse turu killustumise ohtu. Samuti kahjustavad erinevused liikmesriikide ekspordikontrollides ELi kui terviku majandusjulgeolekut.
3. Nõustume komisjoni poolt väljatooduga, et oleks vaja täiendavat õigusnormi, mis võimaldaks kehtestada uusi ühiseid ELi kontrolle kiiremini ja sujuvamalt väljaspool seadusandlikku tavamenetlust. See oleks abiks liidu julgeoleku- ja kaubanduspoliitika eesmärkidele. Samuti võiks see maandada praeguseid killustumise riske ja aidata vajaduse korral ELi-üleselt kiiremini reageerida julgeolekuriskidele seoses mitmepoolset kontrollimata ja kujunemisjärgus tehnoloogiatega. Ühtlasi suurendaks see ELi suutlikkust vastata ühiselt ja geopoliitiliselt kolmandate riikide nõudmistele kujunemisjärgus tehnoloogiate uute ekspordikontrollide järele. Samuti võimaldaks see teha ELi ühist riskihindamist kontrollidele, mis mõjutavad ELi kaubandussuhteid ja tarneahelaid.
4. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium toetab komisjoni poolt välja pakutud kiiret lahendust ELi kahesuguse kasutusega kaupade määruse (EL) 2021/821 I lisa

laiendamiseks, et lisada sinna kaubad, tarkvara ja tehnoloogia, mida rahvusvahelistes ekspordikontrollirežiimides ei leidu teatavate liikmete blokeerimise tõttu, kuid mida toetasid neis režiimides osalevad liikmesriigid. Uute kaupade ja tehnoloogiate lisamine loetellu väldiks suures osas täiendavate riiklike piirangute kehtestamist ning see võimaldaks kõigis liikmesriikides ühtseid kontrole. Selline lähenemine kaitseks siseturgu ja aitaks luua ELi eksportijatele võrdseid tingimusi, samuti suurendaks see ELi kontrollide tulemuslikkust.

5. Samuti peame vajalikuks märkida, et mõne liikmesriigi riikliku kontrolliloetelu eesmärk on näiteks piirata elutähtsa tehnoloogia ekspordi väljapoole ELi. Seega saaks määruse (EL) 2021/821 I lisa laiendamisel tugineda ka mitme ELi majandusjulgeoleku jaoks elutähtsa tehnoloogia hindamise tulemustele, nagu märgitud 3. oktoobril 2023 vastu võetud komisjoni soovitusel (EL) 2023/2113, mis käsitleb ELi majandusjulgeoleku seisukohast elutähtsate tehnoloogiavaldkondade täiendavat riskihindamist koos liikmesriikidega.

Ühtlasi toetaks ülaltoodud lähenemine komisjoni poolt 24.01.2024 avaldatud väljaminevate investeeringute valges raamatus (COM(2024) 24) välja pakutud investeeringute seiret ja andmekorjet, võttes arvesse tihedaid seoseid kahesuguse kasutusega kaupade ekspordikontrolli ja väljaminevate investeeringute vahel. Komisjon on seisukohal, et liikmesriigid peaksid kahesuguse kasutusega kaupade ekspordilitsentside taotluste läbivaatamisel pöörama erilist tähelepanu juhtumitele, kus sellised taotlused on seotud väljaminevate investeeringutega ja nendega kaasneva riskidega. See võib anda kasulikku teavet seire ja hilisema valges raamatus kavandatava väljaminevate investeeringute riskihindamise jaoks.

6. Eesti ettevõtete jaoks me probleeme ei näe, valges raamatus väljatoodu keskendub ühiste lähenemiste ja arusaamiste loomistele liikmesriikide vahel (sh eelkõige vabatahtlikus vormis kas koordineerimismehhanismide või poliitiliste foorumite loomine arutelude jaoks) ning täiendavaid piiranguid ei seata. Selgemad lähenemised ekspordikontrolli listide koostamisel liikmesriikide vahel tuleb kasuks ka meie dual-use ettevõtetele, kes on valmis oma toodet eksportima. Seda enam, et lähiaastatel on Eestist võrsumas üha rohkem kahese kasutusega tehnoloogiaid arendavaid (idu-)ettevõtteid, kellele on oluline õigusselguse olemasolu ning parem arusaam teiste liikmesriikide reeglistikest.